

DATINA

An. X.

Nr. 4-6.

DATINA

CRITICĂ — LITERARĂ — SOCIALĂ

Director : Mihail Gușiță

An. X, Nr. 4—6.

Aprilie 1932
Iunie

CONTINUTUL :

Sentimentul matern în lirica noastră	Al. Dima
După ploae—versuri	Dinu Soare
Comoara Vrăjitoarei—povestire	Al. Soare
Cununi Uscate—versuri	Radu Gyr
„Giorge“ Pascu și „Istoria literat. române vechi“	Lucian Predescu
Despărțire—versuri	Dinu Soare
Leagăn mic—versuri	Radu Gyr
Schițe — desenuri {	N. Popa-Iași G. Simionescu

Cronica

Insemnări

G. Călinescu : Viața lui Mihai Eminescu / Primul buletin al societății de lectură a elevilor liceului „Gh. Lazăr“—Sibiu / Cultură sau paradă.

Orice reproducere este oprită

lei 30.

ABONAMENTE:

Numai anuale

În țară lei 150

Instituții și autorități . lei 250

În străinătate . lei 200

Sentimentul matern în lirica noastră.

Ochiului omenesc celui mai superficial nu-i scapă — socotim — noianul de înfricoșătoare frământări prin care trecem. Altarele vechi cărora de milenii înțelepciunea și simțirea omenească li s'a închinat, încep să fie dărâmate azi cu frenetică sălbăticie de unii, cu însinuantă și perfidă statornicie de alții. Zilnic fărâme de altare se desprind și cad, zilnic molozul zidurilor își nourează praful, zilnic undeva subteran — ca dintr'o mină adâncă — se aud loviturile dărământorilor.

Trăim într'o lume a idolilor ce să năruie, a stâlpilor de temple ce mucezesc, a iederilor ce urcă trist pietrele gloriilor apuse. Opere de artă ce-au însemnat delectarea entuziastă a veacurilor, instituții de cultură ce păreau adânc înrădăcinate în sufletul nostru, forme sociale înfârșit ce păreau deplin consolidate de spiritul trecutelor vremi, sunt astăzi măcinate lent, dar persistent, de amarul duhului distrugător, de zâmbetul sinistru al criticei fără sfârșit, de îndoială crudă și integrală neîncredere.

Și 'n această penibilă și dureroasă priveliște de amurg, de adevărat *Götterdammerung*, omul — înfricoșat de peisagiul tainic al zilei de mâine — își caută undeva scăparea, își prinde mâinile tremurătoare de ultimile pârghii de susținere și întocmai ca mifical Anteu ale cărui puteri se primeneau în contact cu fărâna, omul intimidat, dezorganizat, fără orientare, se 'ndreaptă din nou către trecutul scump, către altarele ce se dărâmă și evocă nostalgic vremile ce au fost, ghirlandele ce i-au împodobit calea

*) Cuvânt rostit cu prilejul „Zilei mamei“ în sala Prefecturii Sibiu.

aurită de altădată, statuetele ce au strălucit în parcul vieții lui sufletești.

Sărbătoririle eroicilor întâmplări, rememorarea marilor solitari ai gândului și simțirii omenești, încercarea aceasta duioasă de a luneca pe stratul vremii în clima tare și înviorătoare a spiritelor ce au onorat umanitatea, este — fără îndoială — una din fețele cele mai semnificative ale contemporaneității, o mărturisire a slăbiciunii prezentului și un dor de reeducare prin trecut.

* * *

În șiragul acestor sărbătoriri, omul a uitat adesea că marii lui eroi, că faptele cele mai minunate ale lui, n'au nume, sunt realizări strălucite ale unor puteri necunoscute, al unui tragic și epeic anonim. Omul a uitat că datorește sufletelor umile efortul de pregătire al înfăptuirilor definitive, că fiecare însă cu modica lui scântee a contribuit la flacăra torței acelor înfăptuiri. Și 'n șiragul acestor sărbătoriri a fost uitată multă vreme făptura duioasă a dătoarei de viață, a creatoarei, a celei care cu jertfă de sine și nestârșită afecțiune, a luminat ea — cea dintâiu — fruntea eroilor de mai târziu, ducându-i de mână pe căile spinoase ale lumii. A fost uitată multă vreme — spun — cea mai de seamă sărbătorire, sărbătorirea mamei.

Timpurile noastre tulburi i-au înțeles totuși — în ultimul ceas — sfینتیا și s'au hotărât s'o sărbătorească tocmai pentru a ne aminti că mama a fost totdeauna unul din idoli trecutului omeneșc, al trecutului românesc mai ales, încă un altar pe care vremea noastră iconoclastă încearcă a-l dărâma inconștientă de sacrilegiul ce-l face, crispată de neînțelegere și ură. Mama va trăi însă mai departe, neclintită cu aceeași patriarhală blândețe și va ierta cu generozitate sfântă pe svârșitorii de pietre.

Sărbătorind-o și noi astăzi, înțelegem să-i înviem chipul din filele cărților românești, din versurile lirice ale poezilor ce au adus în creațiunile lor supremul omagiu făpturii dătoare de viață, cristalizând sentimentul matern în diamantul formei artistice.

* * *

Sentimentul matern și sentimentul filial, iubirea indisolubilă dintre mamă și fiu, dintre fiu și mamă, a constituit o temă permanentă a liricii noastre încă din zorile ei sfioase, din primele momente ale veacului al XIX-lea, din vremea primelor licăriri culte ale conștiinței noastre artistice. După ce pe inelul poeziei populare, sentimentul matern a încrustat din timpuri străvechi câteva sclipitoare rubine ca în balada „*Mioriței*“ unde mama își caută desnădăjduită fiul:

„Cine mi-a văzut „Mândru ciobănel
„Cine a cunoscut „Tras printr'un inel?

lirica noastră cultă din pragul înfiripării ei și până în vremile ce trăim,

a celebrat același duios sentiment, dela Heliade, Gr. Alexandrescu și Bolintineanu și până la Eminescu, Coșbuc, Goga, Cerna și Iosif.

Pe înfinsul operei acestora — ca niște oaze de răcoritor popas omenesc — sunt semănate închinările mamei. — Sunt chemări nostalgice, amintiri duioase, lacrimi colorate de zâmbet, evocări cutremurătoare, apariții șagalnice, spovedanii cucernice, — e toată gama simțirii materne și filiale ce palpită în lirica noastră.

E mai întâiu străvechea iubire a mamei pentru fiul ei, consacrarea poetică a instinctului și sentimentului matern în formele lui cele mai variate. Inviați în sufletul d-voastră din versul lui Coșbuc și Vlahuță chipul tragic al mamei din „Moartea lui Fulger“ sau din „La icoană“. Amintiți-vă cotropitoarea durere ce răscolește furtunatic apele sufletești ale crăiesei ce pierde pe Fulger, amintiți-vă de țipătul ascuțit al mamei ce-și pierde odorul în fața icoanei și veți înțelege că sbuciumul celor două mame trebuie să sfărme zăgazurile minții și să arunce în întunericul nebuniei sufletele ce iubeau prea mult. Coșbuc a găsit în „Moartea lui Fulger“ accentele cele mai potrivite, încrustând hiperbolic într'un șirag de imagini înfricoșătoarea durere :

„Oh mamă tu! Ce slabă ești!

„N'ai glas de vifor să jelești,

„N'ai mâni de fier ca fier să frângi,

„Nu ești de foc, la piept să-l strângi

„Să-l încălzești!

Dar durerea mamei nu e pricinuită numai de moartea fizică a copilului iubit. Alături de aceasta, poeții noștri au înțeles că par'că mai adânc cotropitoare e durerea pricinuită de înstrăinarea sufletească a copilului, de hălăduirea prin alte lumi departe de patriarhalul mediu în care a copilărit.

Sămănătorismul cântând tema desrădăcinării din vuietul satului românesc și rătăcirea sufletească a fiului de țăran pe căile neînțelese ale orașului mare, ne-a făurit prin Goga și Iosif chipul suferind al mamei ce înțelege că prin plecarea copilului dincolo de hotarele satului, și-l va depărta sufletește, și-l va pierde sentimental prin influența noii vieți. Iată-l pe Iosif, evocându-ne în „Adio“ clipele despărțirii. Ultimile vorbe ale mamei, ultimul și sfântul ei sfat către copilul ce se duce, ne este astfel redat de poet :

„Dar stăi — o vorb'aș mai fi vrut,

„O vorbă numai să-ți mai zic :

„Tot ochii ăștia amândoi

„Așă frumoși, așă senini

„Să mi-i aduci tu înapoi,

„Să nu-i uiți, dragă, prin străini.

Și acelaș sentiment dureros de lapidar în „Părăsiți“ lui Goga.

„Câtă jale le-a fost scrisă!
 „Doi feciori aveau la casă...
 „Unu-i mort de astă toamnă,
 „Altul stă cu domni la masă.

Acestui puternic sentiment matern, lirica noastră îi răspunde cu un tot atât de intens sentiment filial.

Rătăcind pe căile Apusului, în timp ce sufletul se deschide larg primitor artei Parisului, sămănătoristul Goga își are gândul întors către mama lui din Ardeal care-l cheamă stăruitor ca un simbol al legăturii noastre cu pământul.

„Și stau pierdut... In jur de mine
 „Se schimb al oamenilor val...
 „Ce-o fi făcând acum o mamă
 „Acolo 'n satul din Ardeal?

(Mama)

Dar una din cele mai duioase evocări ale mamei ne-a dat-o poetul Coșbuc. E prea cunoscută poezia, e prea adânc pătrunsă în sufletul fiecărui din noi, pentru a o mai înfățișa. Vă amintesc numai cadrul satului în primăvara Paștilor, emoția discretă a evocării, comprimarea dureroasă a sentimentului.

BCU Cluj University Library Cluj
 „Eu știu că și 'n aceste zile
 „Tu plângi pe-al tău copil dorit!
 „La zâmbet cerul azi ne cheamă
 „Sunt Paștile! Nu plânge mamă!

Lirica lui Cerna a cunoscut și ea înfiorarea sentimentului filial. Filiat prin ceata amintirii, chipul mamei apare înduioșător legat de copilăria poetului, într'un moment de părintească mustrare.

„Din vârsta fericirii fără minte
 „Icoane dragi mi-apar mereu nainte.
 „De lume, răslefită și sfioasă
 „In ramă de salcâmi zăresc o casă
 „Și 'n casă, într'un colț întunecat,
 „Văd un copil de mama lui certat.

(Mamă)

Dar dintre evocările mamei trebuie să cităm cu preferință versul pătrunzătoarei elegii eminesciene.

„O mamă, dulce mamă, din negura de vremi
 „Pe freamătul de frunze la tine tu mă chemi;
 „De asupra criptei negre a stântului mormânt
 „Se scutură salcâmi de toamnă și de vânt,
 „Se sbat încet din ramuri, îngână glasul tău...
 „Mereu se vor tot bate, tu vei dormi mereu.

(O mamă)

Scrisă în 1880, patru ani după moartea Ralucăi Eminovici, mama poetului, versurile acestea mărturisesc o afecțiune maternă neobișnuit de intensă, încadrată cu toată grija în peisagiul salcânilor ce străjuiesc morământul și bisericuța din Ipotești unde — după cum glăsuiește epitaful — „zac rămășițele robilor lui Dumnezeu Gheorghe și Ralița Eminovici în somnul cel de veci“. Istoria literară nu are suficiente date spre a preciza rolul pe care-l va fi jucat Raluca Eminovici în formația spirituală a celui mai de seamă poet român. Un biograf recent al lui Eminescu — Gh. Călinescu — ne descrie astfel viața Ralucăi :

„Existența Ralucăi Eminovici s'a scurs, fără îndoială, obscură și trudită într'o casă plină de copii, în grijă continuă de ei, într'o hărnicie casnică necesară pentru a menține o casă așa de numeroasă. Copiii o iubeau mai mult decât pe tată, pentru că, blândă și miloasă, îi apăra și-i ascundea de vajnica mânie pedagogică a acestuia“. („Viața lui Eminescu“ pag. 35).

E povestea umilă a oricărei mame, e povestea mamei fiecăruia din noi ce l-a mișcat atât pe Eminescu.

Ceeace este semnificativ de observat e faptul că în aceeași elegie eminesceană sentimentul matern din prima strofă se asociază cu sentimentul erotic din celelalte strofe. În aceeași creație, Eminescu a cuprins într'o comună îmbrățișare chipul mamei și al iubitei, al ființelor ce-a prețuit mai mult.

Dar nu numai făuritorul „Luceafărului“ a avut viziunea intimei legături a mamei cu iubita. Lirica noastră deschide un adevărat capitol icoanei ce pune alături sentimentul matern de cel erotic. Forma acestei legături e spovedania fetei către mamă în momentul când înaripatut Eros pătrunde în sufletul ei.

În „Sburătorul“, încă dela începutul veacului trecut, Heliade își începea balada cu mărturisirea ciudatului și inexplicabilului chin sufletesc al fetei ce suferă fără să cunoască totuși pricina.

„Vezi mamă, ce mă doare și pieptul mi se bate
„Mulțimi de vinețele pe sân mi se ivesc,
„Un foc s'aprinde 'n mine...

Aceiași psihologie o surprinde și Coșbuc în versuri ca :

„Mamă sunt silită eu
„Să-i tot văd în vis mereu
„Ochii de jăratîc ?
„Sar prin somn, mi-e somnul greu
„Visul mi-e sălbatic.

(Cântec)

De-asemeni, visul de fericire al finerilor îndrăgostiți, atunci când se

gândesc la cinstitele legături ale cununiei, nu este egoist, nu depărtează din cercul lui chipul bătrân al mamei, ci — dimpotrivă — într'un generos elan îl cuprinde. În idila ușor întristată „*Dorință*“ a lui Goga, perspectiva viitorului liniștit al soților fineri îmbrățișează cu grațitudine și pe mamă.

„Să vie și mama la noi „Să aibă tihn' un an ori doi
„Că-i necăjită tare „Ori cât pământ mai are.

Este în această cinstire a mamei, fără îndoială, nu numai un sentiment profund omenesc, ci și unul adânc și tradițional românesc. Și fiindcă vorbim de tradiție, să ne fie îngăduit să amintim acum un ultim aspect al sentimentului filial: respectul poezilor noștri pentru cântecul pe care mama îl transmite din generație în generație, pentru misiunea ei educativă și tradiționalistă. Iată-l pe blândul și duiosul Iosif scriind un cântec de leagăn în care celebrează sentimentul perpetuării cântecului românesc.

„Mama mi-l cântă și ea
„Și la viersul lui cel dulce
„Puiul ei se potolea
„Și-o lăsa frumos să-l culce.

.

„Mâne când voi fi pământ
„Nu-l uită nici tu — și zi-le —
„Zi-le doina, cântec sfânt,
„La copiii tăi, copile.

(Cântec sfânt)

* * *

Am răsfirat în rândurile noastre, câteva din trăsăturile cu care tânăra noastră lirică, încheagă chipul sentimentului matern și filial, aducând omagiul ei artistic celei mai adânci afecțiuni omenești. În vremea când altarele se dărâmă și idoli se rostogolesc în praful urei și mama a fost unul din idoli aceștia — amintirea felului cum cele mai distinse suflete românești și-au cinstit mama, înseamnă o protestare împotriva sacrilegiului ce se făptuiește și în același timp o pioasă și tulburătoare închinare în fața unei icoane trudite, umile, dar sfinte.

Al. Dima

DUPĂ PLOAE.

*Ploaea a 'mbăiat azi noapte satul
Și în zorii dimineții pure,
Vin pe vântul ce mângăe pomii
Proaspete miresme de pădure.*

*O icoană de argint e cerul,
Valea-i o fântână de răcoare,
Gângure pâraele pe coastă
Rugăciuni de sfântă sărbătoare.*

*Fierbe seva 'n sânul firii-mame
Și pocnesc pădurile de muguri,
Falnici trec, setoși de sfânta muncă,
Boii albi ca marmura, în juguri.*

*Cu ferestre și cu uși deschise
Sorb răcoarea casele, flămânde,
Râd la soare zidurile albe
Și la geam mușcatele plâpânde...*

*Aburi se înalță de pe strașini,
Freamătă de voe bună viața,
S'au gătit ca niște gineri merii
Infloriți s'aștepte dimineața.*

*Rândunele trec în sbor, grăbite
Atingând cu-aripile cărarea,
Cuiburi nouă prind să se 'nfiripe,
Toți și-ascultă peste tot chemarea.*

*Din înaltul ce veghează satul,
Arsă de-a luminii vioiciune,
Se apleacă cumpăna fântânii
In smerită, lungă 'nchinăciune.*

Dinu Soare

COMOARA VRĂJITOAREI.

POVESTIRE

Soarele dădea în asfințit. În spre răsărit, culmile codrilor ardeau ca'ntr'un cuptor aprins, iar în fața lor, dincolo, peste apa Topologului, dealurile păreau poleite cu lumini de jărat. Era o seară caldă și din văzduh o pâclă străvezie se lăsa peste întreg ținutul cuprins între pădurile Eforiei și râpile prăpăstioase ale râului. Pe uliți și prin ogrăzi apriga arșiță a zilei de vară se domolise; nici țipenie de om nu se vedea. Parcă îi înghițise pământul. Satul încremenise într'o liniște tristă și tainică. Doar cumpăna fântânei dela hotarul Șuicilor din când în când trezia firea, scârțâind prelung și izbînd ciutura de ghizdurile de piatră. Două femei stînd de vorbă uitaseră vedrele lângă jghiab, așteptînd să se limpezească apa.

— Auzi lele Dino, parcă se jeleşte cineva...

— Par'că auzii și eu...

Se desluși bine un vaet de femei ce spinteca văzduhul...

Cine s'o fi văicărînd așa, Doamne? se întrebară femeile, și porniră grăbite către sat cu vedrele pline ochi. Când ajunseră la pârleazul de sub nuci, le puseră jos să mai odihnească. O umbră se ivi lunecînd spre pârleaz:

— A murit!

— Cine ?
 — Sgripturoaica !
 — Cin'te crede ?
 — Zău, a murit...
 — Bine c'a iertat-o Dumnezeu și a scăpat satul de ea.
 — Ce s'o ierte Dumnezeu? Că doar Uciğă-l Toaca i-a purtat de grijă cât a trăit — acu s'a dus să-i robească și ea lui pe lumea ailaltă...

Murise Salomia Săvului și era marți în săptămâna Circovilor. Din postul Păresimilor zăcuse în neștire ghemuită în pat, cu ochii pironiți în grindă și ai casei nu știau ce să mai facă — așa canon nici că se mai pomenise. Neopotă-sa Ilinca îi dăduse câte leacuri auzise în lume, încercase cu slujbe, ba Spiridon, bărbatu-său, n'a avut încotro și aduse și doftor dela oraș, — dar tot degeaba. Nimeni nu dovedia boala Salomiei și-i pierise și graiul de atâta mânie cerească. Zilele bătrânei erau pe sfârșite; rugăciunile popilor nu-i aduceau nici o ușurare, căci de ani și ani uitase calea bisericii, iar de blestemat ce-i fusese sufletul, nici de Sfânta Impărtașanie n'a avut parte !...

Când se duse vestea în sat, lumea rămase aiurită. Nimeni nu s'ar fi așteptat la o așa firească întâmplare. Bieții oameni erau atât de îngroziți de nelegiuirile ce făcuse răposata în zilele ei, că mai nu le venea a crede să fi murit deabinelea. În bătătura casei lui Spiridon Dragobete se strânsese lume de nu mai încăpea: unii intrau, alții eșeau, iar cei cari nu puteau pătrunde ori erau bântuiți de spaimă, așteptau iscodind pe afară. Salomia întinsă pe patul de zăcere, înconjurată de lumânări aprinse și de femeile care o spălaseră și o gătiseră, cu mâinile pe piept și icoana la căpătâi, dormia somnul de veci. Acuma nu mai făcea nici un rău și toți simțeau o ușurare că scorpia asta bătrână — plecase dintre cei vii. Ilinca nu se mai jelea și Spiridon părea mâniat — amândoi cuprinși de ciudă aveau ceva pe inimă. Prea multe răbdaseră de pe urma răposatei și atâtea sudalmă își auziseră din pricina fermecelor și răutăților ei că se făcuseră urțiți de tot satul.

N'aveau însă nici o putere și nici unul nu cârtise fiindcă stăteau în averea sgripturoaicei și li-era teamă de mânia și puterea vrăjilor — și mai era ceva care-i făcea să închidă ochii și s'o lase în pace cu toate apucăturile ei blestemate: Solomonăriile și vicleșugurile îi aduseseră bani, bani mulți pe care-i ascunsese cine știe unde, ba se svonise în sat că desgropase comori și erau incredințați că tot lor o să le rămâie. Dacă până a nu se 'mbolnăvi îi doriseră moartea, și dacă odată amuțită tot ei alergaseră după leacuri, e că

tot mai trăgeau nădejde să afle unde ascunsesese banii. Dar Salomia își dăduse sufletul fără să prindă ei de veste și nici gând să le poată spune sau să le arăte ceva prin semne. Așa de necăjiți erau din pricina comorii, că nu știau ce să se mai facă, ba uitaseră că era târziu și sunt cu mortul în casă. În noaptea aceea rămaseră de pază femei meștere la rânduiala morților, iar după miezul nopții sosiră și alte neamuri ale răposatei care prinzând de veste, alergaseră cu gândul la moștenire. În odaia în care Salomia făcuse vrăji, ardea tămâe să fugă duhurile necurate și popa-i citea molifte pentru ușurarea sufletului. Copiii Ilincăi speriați se culcaseră pe la vecini; iar după ce-a plecat popa, cei rămași de veghe tănuiră despre răposata și n'au închis ochii pân' la ziuă. Spuneau ai casei că li se arătaseră destule semne: Într'o zi auziseră troznind scândurile laviței dela perete, iar Duminică la prânz, când Ilinca venea dela biserică, găsisese o găină cântând cocoșește în pragul casei, și ieri dimineață, fata mai mare stând la vatră în odaia răposatei, auzise ca din senin sbătându-se ceva sus, pe coșul strâmt, de deasupra vetrei, unde nu mai făceau foc de mult, și se pomeni cu ploaie de funingine căzându-i în cap. Și alte multe se mai vorbeau pe seama răposatei, că fiecare își amintea câte ceva: Safta lui Grigore al Badei spunea că Salomia fusese odată, demult, cârciumăreasă și după ce îi arsese cârciuma, se făcuse moașa satului; dar când a dovedit-o lumea umblând cu vrăji, pricepură că din pricina ei le mor copiii, — pe cine blestema rămânea pocit și toți îi știau de frică. Odată, Ilinca, pândind să afle ce tot face încuiată în casă, — bănuind că poate umblă la comoară — o văzuse stând pe vatră sub coș: descântă, pisând niște burueni, iar lângă ea par'că se deslușea o stârpitură de lighioană, o arătare ce sta ghemuită, cu ochii mici și sticloși.

Spiridon, de gânduri ascunse, înlemnise răzimat de speteaza scaunului. Se necăjise peste măsură că rudele veniseră tocmai acum și grija comorii îl rodea strașnic căci avea el o bănuială cam unde ar fi ascuns-o sgârcita de Salomia. Dimineața, însă rudele cercetând și scotocind peste tot găsiră o lacră veche ascunsă sub patul răposatei. Spiridon o știa de mult și căindu-se dar ne având ce se face, plin de mânie și de ciudă strică c'o daltă ruginitura de lacăt.

Cuprinși de bucurie, curioși oarecum, dar săpâniți de teamă — fiindu-le încă frică de răposata, deschiseră lacra. Erau aci grămădite: multe șipuri cu doftorii, legături cu tot felul de burueni, omeag, un picior de broască, unghii, păr, burice, câțiva dinți, niște oase, alte semne și câte spurcăciuni toate, dar de bani nici pomeneală.

Către amiazi, când Spiridon cu alți doi oameni ciopleau sub polată la coșciug și femeile rânduiau pentru comând, — o pasăre

ciudată veni fără veste și se așează pe gardul dinspre odaia răposatei. Toți lăsară lucrul mirați. De departe părea să fie coțofană, dar apropiindu-se, văzură că era cât un ciuhurez; avea capul mare, gâtul scurt și gros, ochii îi erau cenușii și sfredilitori, ciocul ascuțit și încovoiat și cu penele roșcate, așa cum nu se pomenise prin partea locului. Arătarea sta infiptă pe gard privindu-i chiondorăș, și începu să țipe. Ei se retraseră speriați. Chemară vecinii și vestea se duse în tot satul că se adună lumea de nu mai avea loc. Cei care n'o văzuseră, bănuiau că e vre'o cobe, bufniță sau cucuvea, — dar nu era, și toți o priveau cu teamă nedându-și seama ce pasăre să fie. Unii credeau că e duhul răposatei — fiindcă sufletul morților, după ce scapă din trupu 'n care a fost închis, rătăcește trei zile pe lângă casă, — iar alții bănuiau să fie vre'o zavistie, — iscoadă trimeasă de Ucișă-l Crucea... Tocmai atunci venia dela pădure moș Ion Șitoianu cel mai vestit vânător din partea locului, care aflând de ce e lumea adunată își făcu loc și se apropie curajos la câți-va pași de gard, tot uitându-se ba dintr'o parte ba din alta, frământându-și mintea.

— Știți voi ce e asta mă?

— Nu știm nene Ioane, cine poate ști?

— Apoi, ce? Sânt toți ca voi — de eri de alaltăeri? Ați văzut voi câte am văzut eu, ori ați trecut ca mine prin atâtea întâmplări împușcând tot felu' de „hiare” și de lighioane lăsate de Dumnezeu pe pământ? Asta e o „steregoaie”... o pasăre ciudată și rară de care nu găsești decât hăt... la un veac odată. Trăește singură în case pustii și e blestemată să nu poată sbura pe sus înălțându-se în văzduh ca alte păsări, ci numai drept înainte și abia la câțiva stânjeni deasupra pământului. Acu vre'o cincizeci de ani am ucis una la fel în Cetatea lui Tepeș. — Oamenii ascultară dar parcă nu le venea a crede că-l știau mincinos fără pereche și laudăros ca orice vânător — ba unii îl cam luară în răs; dar când unchiașul îndârjit scoase pușca și se pregătea să ochiască pasărea, toți se împotriviră oprindu-l ca nu cumva Doamne ferește, să li se întâmple cine știe ce!...

După asfințitul soarelui, iasma sbură de pe gard și se așează pe acoperișul casei. Când văzu asta lumea se sperie și mai tare și numai câțiva mai vrură să stea de veghe cu Spiridon și Ilinca. Ceilalți se furișară grăbiți pe poartă ca niște năluci. Popa rămase să mai citească odată „stălpii” și moliftele pentru alungarea duhurilor necurate.

Acuma avea lumea ce vorbi căci, dacă și știuseră de frica Salomieii până atunci, nimeni însă nu-i uitase vrăjile și începură să-i cerceteze toată viața: Cineva o văzuse luând mana vacilor și rodul

câmpului, unii știau că făcuse de dragoste și de urit și stricase multe case ; — iar câte odată, rar, când vrea ea descântă, ori da leacuri la bolnavi, de parcă le lua cu mâna. Nu știu cine mai spusese că Salomia ar fi avut un „Spiriduș” de la care știa tot ce se întâmplă pe lume, că de ai fi năcăjit-o cu ceva pe loc te săgeta vre o durere ori năuceală de cap, sau îți punea „junghiu la inimă” de te prăpădeai din picioare. Uneori, trimitea câte un „fapt” sau dădea „argint viu” la dușmani, iar pentru toate nelegiuirile astea Necuratul îi dăruia comori și-i implinea orice gând. În zilele ei, această făptură a iadului, chinuise multă lume și faima i se dusese până departe...

A doua zi, nagoda de pasăre veni iar, și când o văzură oamenii stând sgribulită în vârful gardului, incredințați că între arătare și răposata e o tainică legătură, hotărîră s'o îngroape mai curând. Salomia așezată pe năsălie, îmbrăcată cu găteliile ei de când fusese mireasa, dimpreună cu bățul de alun de care nu se despărțise niciodată, era galbenă, scofălcită și hădă, iar nasul i se ascuțise și se încovoiasse la fel cu al păsării de pe gard.

Pe la prânz când o porniră spre cimitir, pasărea plecă și ea și sburând pe deasupra coșciugului, petrecu pe moartă până la groapă. Așa minune nici că se auzise. Insfârșit, când popa citea veșnica pomemire, iar Ilinca, rudele și copiii, se jeleau, bătând mătăni pentru sufletul răposatei, deodată pasărea începu să țipe sbătându-și aripile; groparii asvârliră repede cosciugul în groapă cum s'a nimerit, și lumea se împrăstie speriată par'că venise vremea lui Antihrist!... Arătarea s'a tot rotit câte-va zile pe deasupra mormântului ca un semn ciudat: Cine știe ce t'ină apăsa pe sufletul răposatei și câte păcate avea de ispășit. Trecu o săptămână, trecu o lună, și după ce se făcu pomana de șase săptămâni, Spiridon, stăpânit de gândul comorii hotărî s'o caute și într'o noapte, pe când ceilalți dormiau tun, prinse a săpa sub patul în care zăcuse Salomia. Nu trecu mult și pe când adâncea a doua groapă dinspre piciorul dela perete al patului, auzi mișcându-se ceva deasupra-i. Îl trecu un fior de ghiață și rămase înlemnit. Sgomotul, de parcă s'ar fi sbătut ceva pe aproape, nu mai încetă. Omul începu să dârdăe, iar împrejurii era întuneric beznă; fiecare clipă părea că-l junghie în inimă. Un nod i se pusese în gât, capu-i vâjăia, nădușelile îi curgeau șiroae. Amuțise. Atunci, auzi, sau i se păru că se svârcole ceva deasupra capului?... Dacă nu nimeria repede ușa, s'ar fi prăbușit buștean la pământ. Muncit de bănueli, multă vreme s'a întrebat Spiridon nedumerit: Ce să-l fi speriat în noaptea aceia? Și poate ar fi crezut că e o părere, dacă într'altă noapte pe când dormia pe prispa casei, n'ar fi auzit iar sgomote. Ridică încet

capul și ascultă mai bine. Acolo, în odaia pustie, se deslușia un fâlfăit ciudat, auzi ceva sbătându-se, apoi urmă un șuerat scurt și sec și totul intră în tăcere. Spiridon sări speriat și buimăcit de somn, băjbăi mult până intră în casă și nu spuse la nimeni nimic. Altădată chemă înadins pe nevastă-sa și se culcară amândoi pe prispă ca să dovedească, de nu cumva semnele astea ciudate se fac anume pentru el? Era o noapte limpede și caldă în luna lui Cireșar și Spiridon stând la pândă n'a închis ochii până 'n crucea nopții. Atunci auzi iar mișcându-se ceva în odaie și de frică blejdi ochii ghemuindu-se. Ilinca, turburată de vr'un vis urit, se trezise din somn și asculta speriată, presimțind ceva rău. Aținti mai bine urechile, auzi și ea sbătându-se și un fâșăit nelămurit, iar când desluși că în adevăr umblă ceva, șopti cu sufletul la gură: Spiridoane, auzi, cine-o fi dincolo în odaie? Spiridon se făcea că doarme; dar deodată un șuer și un vâjăit surd veni din besna odăii și amândoi se furișară din așternut alergând în casă. Se dumiriră ei că lucru curat nu putea fi, dar țineau totul în taină ferind copiii să nu prindă spaimă. Uneori Ilinca săria noaptea speriată din somn și se vaită în sat că: „în odaia răposatei umblă o strafie“.

Oamenii par'că mai uitaseră de Salomia și de semnele ce li se arătaseră, dar femeile ușarnice și guralive atât așteptau. Într'o seară mai erau la Spiridon câți-va vecini și tot stând de taină, într'un târziu auziră ceva svârcolindu-se și vâjăind în odaia răposatei. Par'că nicio-dată nu se deslușise așa de bine și o clipă rămaseră înmărmuriți; dar tot avură curajul să aprindă lampa și să se uite pe fereastră. Înăuntru nu se vedea nimic și șgomotele încetară. Toți se închinau cuprinși de spaimă și Spiridon cu Ilinca stătură în casă lângă patul copiilor cu lampa aprinsă și cu ușa la perete pân' la ziuă. Din noaptea asta Ilinca rămase cam tulnică la cap, iar de când se însera și până dimineța nu intra nimeni în casă și se culcau pe afară. Odată, Spiridon, parcă auzi în somn că'l strigă cineva: Spiridoane, Spiridoane!... Iar altă dată, aiurit, i se năzări că vede o momăe, și de atunci i s'a pus un junghiu sub furca pieptului.

Mult și-au muncit oamenii mîntea, dar nimeni n'a putut pricepe rostul cel nevăzut al acestor minunate întâmplări.

— Mă oameni buni, să știți că scorpia de Salomia s'a făcut strigoi și nu mai putem scăpa de ea!... Vestea asta șgudui tot satul, iar Spiridon rămase incredințat că duhul răposatei păzia comoara ce de bună seamă era îngropată în odaie. Acuma își aminti careva că într'o noapte, când păziau pe Salomia moartă, cineva găsisse oglinda neacoperită, ba i se păruse atunci că o pisică neagră trecuse peste cos-

ciug și iată, așa a fost că răposata s'a făcut strigoii... S'a stârnit o larmă și o frământare groasnică printre oameni fiindcă, spuneau bătrânii, în nopțile târzii strigoii iese din groapă și cutreeră peste tot, cheamă rudele până la al nouălea neam, apoi răpune unul câte unul, toată lumea din sat. Mueri fricoase și năzarnice spuneau chiar că într'un revărsat de zori au văzut în pârâu la nuci o iasmă fugind călare pe un băț, rânjind, despletită și în pielea goală... Când se mai auzi și asta, lumea se înfricoșă mai tare. Spiridon rămase beteag din spaimă, ceilalți ai casei să văitau că-i doare la inimă și-i ia cu amețeală. Vecinii aveau vedenii și visau câte bazaconii toate.

Nădejde mare aveau la Maica Domnului căreia se rugau fără preget, popii făcură slujbe pentru alungarea duhurilor necurate, iar Sâmbătă, în ajunul Sfintei-Marii, veniră la Spiridon și îmbrăcați în odăjdii, cu sfânta cruce și cu lumânări aprinse în mâini, intrară în odaie. Aci mirosea a mușegai, peretii erau coșcoviți, din tavan și prin unghere atârna o leasă urzită de păianjeni, și în tot pustiul încăperii pluteau fiii spaimii.

Cât a ținut Sfânta Sfeștanie, norodul a stat în genunchi și când auziau blestemând pe Vicleanul cel Intunecat nu mai încetau închindându-se.

După ce goniră duhurile cele pline de înșelăciune și răutate, popii închină sfânta cruce, stropiră cu aghiazmă, peste tot și lumea plecă socotindu-se izbăvită de duhul cel vrăjmaș. Fără folos erau însă toate, căci în casa lui Spiridon n'a mai fost zi bună și liniștea fugise din sat. Câțiva spuneau că auziseră noaptea bătăi în ușe, alții astupau coșurile sobelor și frica se întindea ca o molimă; fiecare povestea semnele și parigoriile ce și le inchipuia, ca apoi toți să se mire înfricoșați. Se apropia vremea de apoi și pace! Și ca un semn ciudat al vremii s'a întâmplat ca tocmai atunci să moară - zice-se izăltată - Ilinca lui Spiridon. De acum groaza bântui și mai furioasă, lumea nu mai putea răbda atâtea turburări și chibzuiră s'o îngroape pe Ilinca lângă strigoaică, hotărâți să caute și în groapa acesteia. Mai așteptară însă vre-o patru zile până Sâmbătă, că strigoii în noaptea asta nu ies din morminte.

Invăluită în umbra fumurie a nopții, vatra satului adormise cu fundată într'o pace adâncă. Cerul era limpede. Luna ca o roată de aramă alerga gonită de o namilă de nour răslețit. Când jalnicul alai porni spre locul de veșnică odihnă, câmpul, pădurea și firea întregă, ce încremeniseră ca vrăjite, se treziră din amorțeală pătrunse de flori; parcă și cimitirul tresări văzând atâtea năluci de oameni ce veneau șoptind, cu sape, târnăcoape, cu lumânări și felinare aprinse. Groapa Ilincăi era gata de pe la amiază și acum, în timp ce popii

citeau niște molifte, groparii începură să strice mormântul strigoaicei. După vr'un ceas găsiră coșciugul răposatei Salomia răsturnat în groapă, cu fundul în sus, cum nu se mai văzuse și puțin a lipsit ca ei să nu-și piardă firea; cu frică și zăbavă abia îndrăsniră și-l scoaseră afară. În adevăr, hoitul Salomiei era răsturnat cu fața în jos și nu putrezise. După ce Spiridon înfipse o custură în inima strigoaicei, puseră coșciugul lângă al Ilincăi, popii prohodiră de două ori și le îngropară unul lângă altul.

Trecu câțva timp și nimic nu mai turbură liniștea satului; toate își urmară rostul lor firesc. Spiridon era însă tot abătut, cu sufletul sfâșiat de durere după Ilinca; rămăsese singur cu copiii și casa în care se petrecuseră atâtea întâmplări parcă era un mormânt, așa i se părea de pustie. Prinsese urit de casa lui și doar gândul comorii îl mai învioră - că el o știa aci, pe aproape - tot aștepta să dea de ea.

Dar într'o dimineață, până 'n răsăritul soarelui, se pomeni că aude iar aceleași șgomote ciudate dincolo în odaie. Se apropie de ușă și în adevăr auzi sbătându-se ceva nedeslușit și par'că se lămură un șuer... Omul rămase ca trăznit. Venise oare iar strigoaica și o apucase ziua în casă? Inima îi bătea tare și valuri-valuri de sânge simțea năvălindu-i spre tâmpile. Smintit ca dintr'o boală, deodată scoase un răcnet înfricoșat de desnădejde; apoi în mintea lui Spiridon se făcu întuneric, întuneric și doar atâta pricepu: că niciodată n'o să scape de Salomia ce-și păzea mereu comoara. Într'o clipă îi veni un gând de răzbunare, o hotărîre ce-l izbăvia de duhul necurat. Turburat de spaimă, c'o mânia feroasă deschise ușa odăi unde era strigoaica, deșertă un clondir de gaz pe lacra de lângă pat, și-i puse foc. Acuma era și mai năucit de frică, dar stăpănit de o bucurie nebunească par'că, rămase inlemnit, în tindă, cu ochii holbați. Valvoarea creștea mereu, cuprinse peretele și se ridică în sus. Spiridon privi din prag așteptând să vadă cum se mistue în flăcări strigoaica. Focul năpădi în pod și se întinse peste tot. Deodată coșul sobei se surupă într'o bubuitură asurzitoare. În clipa aceea, Spiridon scoase un horcăit de groază și se năpusti afară rânjind... Căinii urlau în bătătură și copiii țipau împrăștiați prin ogradă, vecinii alergară speriați și când se apropiară văzură ieșind din fum și vâlvătăi o pasăre mare, iasma aceia de pasăre de care-și uitaseră toți, care își luă sborul înălțându-se în văzduh. Și când văzu că pasărea - iute ca o săgeată - sboară drept în sus, Ion Șitoianu, vânătorul, simți că se clatină în credința lui și îngână crucindu-se:

Doamne apără!

At. Soare

CUNUNI USCATE

*Când lumina un cântec, i-se 'mpletea cunună,
și când visa o frunte, i-se lega prinos,
mirt câmpenesc și cimbru silvan, cules pe lună,
ofrandă pentru fruntea care-a visat frumos.*

*În cinstea mâinii albe ce-a tremurat pe liră,
tot vinul taliarhic în amfore sabine,
și pentru primăvara poetului, horiră
naiade în lumina colinelor latine...*

*Cântau plugari în cinstea poetului bucolic,
zefiri marini cu cântec veneau dinspre Helada.
Și-apoi, când sub balconul stelar și melancolic,
visau, medievale, grădina și balada,*

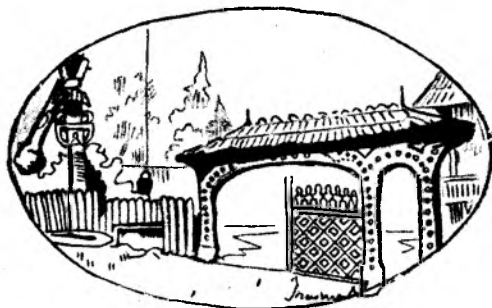
*BCU un trandafir, pe strune, cădea, dintr'o glicină, luj
să le atingă, rece, sărutul de petale...
Poete, — care cupă acuma fi-se 'nchină,
ce Blanduzie curge în cinstea odei tale?...*

*Ce mirt silvestru, astăzi, pe fruntea străvezie?
Ce trandafir să cadă pe-un cânt de menestrel?
Și cine să mai spună, sub candelă târzie:
„Ronsard me célébrait du temps que j'étais belle...”*

*...Plângi, ca un sfânt, poete, — pe cărării streine,
— necunoscut și vânat — nu-i nimeni să te-adaste...
Mirt negru, roze negre, te 'ncununează 'n tine,
dar pâlpăe luceferi întemnițați sub coaste,*

*Orgi mari răsună 'n tine, cu muzici neștiute,
și, peste vremea stearpă, — ca o astrală punte
fi 'nalță curcubeie de nimenea văzute,
și-o rece aureolă îți tremură pe frunte!*

Radu Gyr.

„Giorge” Pascu și „Istoria literaturii române vechi”

Există la Iași un profesor universitar, numit Giorge (sic !/) Pascu, care deține catedra de istoria literaturii române vechi. Și pentru că numitul profesor deține acel post, vom căuta — din simplă curiozitate — să cercetăm cari sunt „operile” d-sale, pentru cari a fost numit profesor, pe baza art. 81 din regulamentul universitar.

D. G. Pascu a scris patru volume de istoria literaturii vechi, plus două-trei broșurile. Aceste „opere”, nu numai că nu aduc nimic inedit, sau original ca interpretare, dar sunt niște compilații incomplete și greșite.

D. G. Pascu și Eustratie Logofătul

Erori:

D. G. Pascu afirmă — „Ist. lit. rom.”, sec. XVII, p. 40 — că *Șiapte laine*, ale lui Eustratie, s’au tipărit la 8 Noembrie 1645. D. Pascu dovedește că nu știe că din 7153 — anul dela facerea lumii, care-i imprimat pe *Șiapte laine* — ar fi trebuit să scadă 5509, iar nu 5508, după cum a făcut. Ș’atunci ar fi ieșit data adevărată 1644. Chestiunea scăderii lui 5508 sau 5509 e cunoscută de ori-ce student dela istorie sau română. D. „Prof. univ.” n’o cunoaște!

D. G. P. mai afirmă că manuscriptul *Pravilelor împărătești* din 1646 se află la Blaj și că el a fost scris încă din 1632 (p. 42).

D. G. P. iar greșește. D-lui vrea să spue că manuscriptul dela 1632, cu titlul *Pravilea aleasă*, ar fi chiar manuscriptul *Pravilelor împărătești* (tipărite). D-lui n’a observat că *Pravilea aleasă* e mult mai redusă, că are alt conținut, că e tradusă din alți scriitori greci, că e cu totul altă lucrare. *Cel mult* putem socoti *Pravilea aleasă* drept prima redacțiune a *Pravilelor împărătești*, căci titlul primei e cuprins în *Pravilele împărătești*¹⁾

¹⁾ Cf. studiul *Eustratie Logofătul* ce am publicat în „Convorbiri literare”, anul 63 (1930), p. 103-104.

Lipsuri :

D. G. P. nu cunoaște *Pravilea aleasă*, pe care, nu numai că n'a cercetat-o, dar nici n'o semnaleză măcar.

Nu știe că *Șapte taine* au o notiță slavonească unde se arată că Eustratie e traducătorul; că *Șapte taine* mai au șapte versuri.

Nu cunoaște răspândirea în ambele țări românești a *Pravilelor împărătești*.

Lucruri de prisos : În schimb, d. G. P. are umpluturi ca acestea : „Paragrafele din primele 16 capitole sînt numerotate în șir dela 1-252, pe când celelalte.. *Necinste*.

D. G. P., nicăeri în Ist. lit. rom. a d-sale, nu citează, la „bibliografie”, măcar o singură dată, vasta și indispensabila *Bibliografie veche românească*, de I. Bianu-N. Hodoș. Totuși, d. G. P. o utilizează la fie-care pas—de altminteri, fără ea, nu poți lucra aproape nimic în lit. rom. veche. Dovadă: la „bibliografie”, d. G. P. citează studii cari vorbesc numai despre *Pravilea aleasă* și *Pravilele împărătești*. Atunci, de unde a scos informații asupra celor *Șapte taine*? Numai din Bianu Hodoș, singurii cari vorbesc pe larg despre *Șapte taine*. Fapta d-lui G. P. mai trebuie calificată?

Toate greșelile și lipsurile semnalate mai sus își au explicația în faptul că d. G. P. nu cunoaște decât trei lucrări asupra lui Eustratie, din vre-o 19! Așa-dar, paragraful d-lui G. P. asupra lui Eustratie—din a sa *Lit. rom. vechi, sec. XVII*, — e o compilație, și greșită, și incompletă.

D. G. Pascu și Mihail Moxa (Moxalie)

Erori : BCU Cluj / Central University Library Cluj

D. G. Pascu — Ist. lit. rom. sec. XVII, p. 54 — numește istoria universală a lui Moxa : *Hronograf*. Titlul adevărat al istoriei în cauză sună : *De 'nceputul lumiei de 'ntăiu*. Ce-a făcut d. G. P.? A substituit titlului conținutul istoriei lui Moxa. Dar, atâta greșală am putut constata; de altminteri, alte greșeli n'ar fi putut exista. Motivul? D. G. P. desbate operele lui Moxa numai în vre-o 8 rânduri! Norocul lui!

Lipsuri :

În schimb, lipsurile sunt enorme. Necunoscând aproape de loc operele lui Moxa, d. G. P. n'a putut da nici o urmă de biografie—și se poate extrage ceva din însăși opera lui Moxa.

Asupra hronografului, d. G. P. nu cunoaște: istoricul, cuprinsul, valoarea izvoarelor, calitățile literare ale lui. Asupra *Pravilei* lui Moxa nu cunoaște: istoricul și conținutul, edițiile, tipograful, tipograful-ajutător, traducătorul, datarea, originalul traducerii ei. Toate, chestiuni grele de rezolvat. Să nu să se fi încumetat d. G. Pascu, sau chiar nu le-a cunoscut? Mai mult: d. G. Pascu habar n'are de *Liturghierul* lui Moxa cam din 1620-1630¹⁾

Dar, cum putem pretinde toate aceste d-lui G. Pascu, când d-lui, asupra lui Moxa, nu cunoaște decât o singură bibliografie—Hasdeu, Cuvente den Bătrini—din vre-o 21!

Iată dar altă compilație mai incompletă decât aceea asupra lui Eustratie Logofătul.

¹⁾ Vezi, articolul nostru, *Un cronicar Oltean: Mihail Moxa (Moxalie)*, în *Arhivele Olteniei* (X 1931), p. 12-19.

D. G. Pascu și Udriște Năsturel

Erori :

D. G. Pascu — Ist. lit. rom. sec. XVII, p. 74 — afirmă că Udriște s'a născut *pela 1597*, luându-se după informația dată de gen. P. V. Năsturel în prefața la op.: *Udriște Năsturel, Viața sfinților Varlam și Ioasaf, Buc., 1904, p. LIX*. Deoarece nu s'a ostenit să caute prin documentele noastre publicate, ci s'a mărginit numai la informațiile pe cari — de-a-gata — i le-a furnizat gen. P. V. Năsturel, d. G. Pascu n'a putut ști mai mult. Contrariu, ar fi știut că Udriște apare *prima dată ca grămatic*, la 1622,¹⁾ și că s'ar fi născut *pe la 1600*.

D. G. Pascu mai afirmă că Prefața lui Varlam dela *Imitațiunea lui Hristos* — a lui Udriște — „s'a pierdut în exemplarele cunoscute” (p. 75). Pe lângă neadevăr, d. G. Pascu comite o lipsă de judecată: cum eră să se piardă o Prefață *din mai multe exemplare*? Adevărul constă în faptul că nu Prefața s'a pierdut, ci *însăși exemplarele Imitațiunei* (ele sunt numai citate²⁾).

Mai spune d. G. Pascu că *Varlam și Ioasaf* al lui Udriște se află în manuscris cu data 1648³⁾. Data adevărată însă, e 1649⁴⁾.

Lipsuri :

Deoarece d. G. Pascu s'a străduit mai mult de data aceasta, și lipsurile îi vor fi mai numeroase. Asupra vieții lui Udriște, d. G. Pascu nu cunoaște multe date, deoarece — după cum am arătat — nu se folosește decât de lucrarea — de-a-gata — a gen. P. V. Năsturel. Or, în afară de gen. P. V. Năsturel, d. N. Iorga a dat multe alte date în vol. *Studii și documente*, IV și V.

Asupra operilor lui Udriște, d. G. Pascu nu cunoaște: 1) Data și locul tipăririi *Cazaniei*, adică Govora, 1642; istoricul, Predosloviea către cetitor ale *Cazaniei*, data traducerii *Cazaniei* și Predosloviei — adică 1639 — conținutul, frumusețea și neterminarea trad. *Cazaniei*. Că această *Cazanie* a început a fi tipărită la Govora și a fost terminată la M-rea Dealului. Dacă ar fi vrut să utilizeze *Bibliografia* lui Bianu-Hodoș, d. G. Pascu n'ar fi avut aceste lipsuri. 2) Istoricul și cele 12 versuri ale *Imitației lui Hristos* — cari s trecute numai în *Bibliografia* lui Bianu-Hodoș, p. 158-160. 3) D. G. Pascu nu cunoaște *toate* versiunile poveștii *Varlaam și Ioasaf*, dar, mai ales, nu cunoaște de loc pătrunderea poveștii în poeziile populare românești.

Toate aceste greșeli și lipsuri, pentru că d. G. Pascu nu cunoaște decât *două* bibliografii asupra lui Udriște, din peste 30!

Iată, dar, altă compilație, și greșită, și incompletă

D. G. Pascu și viața lui Grigore Ureche

Asupra vieții cronicarului Grigore Ureche și a tatălui său, Nistor, se găsesc date atât de numeroase prin documentele noastre tipărite, cum — poate — nu se găsesc asupra altui cronicar.

Ce face d. G. P. (în *Ist. lit. rom. sec. XVII*, p. 44-45)? Ia de-a-gata — veșnica slăbiciune! — din monografia veche și ieșită din uz a lui Ion Sbiera, *Grigoriu* (sic)

¹⁾ B. P. Hasdeu, *Arh. ist.*, I, 1, 128; identificarea lui Udriște grămatic (din *Arh. ist*) cu Udriște Năsturel a făcut-o d. N. Iorga, Notă, „*Rev. ist.*”, XVI, 1930, No. 10-12, p. 239 :

²⁾ Bianu-Hodoș, *Bibliografia*, p. 158-160.

³⁾ Nu e o greșală de tipar, deoarece aceeași dată e repetată de d. G. Pascu.

⁴⁾ Lucian Predescu, *Udriște Năsturel*, „*Conv. III.*” an. 63, Dec. 1930, p. 1248 (nota 3), unde arăt toate dovezile pentru 1649.

Urechie, Buc., 1884 (extras din *Anal. Acad. Rom.*). Dar, ce putea cunoaște Ion Sbiera în 1884 asupra lui Ureche, atunci când colecțiile noastre de documente nu apăruseră?! Implicite, ce-a putut cunoaște d. G. P., compilatorul învechitului Ion Sbiera?

Dacă d. G. Pascu s'ar fi străduit — munca însă e prea mare! — să cerceteze Arh. ist. a lui Hasdeu (I, 1 și III); E de Barwinski, *Știri...* în *Prinos lui D. A. Sturdza*; I. Bianu, *Note...* în „*Columna lui Traian*“, 1882; Codrescu, *Uricariul*, vol. VII, IX, XIV, XVI, XVIII, XIX; Miron Costin, *Opere complete* (ed. V. A. Ureche), vol. I și II; Ghibănescu, *Surete și izvoade*, II, III, V, VII, IX, XII, XIV, XV, și *Ispisoace și Zapise*, I 1, I 2, II 1; Hurmuzachi, *Doc.*, II 2, IV 1 și XI; Iorga, *Studii și doc.*, V-VII; Melchisedec, *Cronica Hușilor și al Romanului*; etc., etc., ar fi dat o biografie mănușită asupra cronicarului, familiei și tatălui său. Şatunci d. G. Pascu ar fi știut că Nistor s'a născut cam la 1550 și că a murit la 1618, că Grigorie Ureche s'a născut între 1590 și 1597 și că a murit între 15 April și 3 Mai 1647, pe lângă alte date amănunțite asupra lor.¹⁾

D. G. Pascu și Diaconul Coresi

Erori:

Evangelhia românească din Brașov a lui Coresi nu-i tipărită la 1561—după cum afirmă d. Pascu în *Ist. lit. rom. sec. XVI*, p. 172—ci la 1560-61, deoarece în epilogul ei stă scris: „Și s'au început în luna lu Mai 3 zile și s'au sfârșit în luna lu Ghenuarie 30 zile. V. leato 7 mii 69” (1561). Deci, dacă a fost terminată de tipărit la 30 Ian. 1561, nu a putut fi începută decât în 3 Mai al anului 1560.

Sbornicul slav (partea II) nu poate avea data de 1568—după cum o dă d. Pascu, p. 175-176—ci 1561, căci din 6 Dec. 7076²⁾ se scade cifra 5509, nu 5508, după cum a făcut d. Pascu.

Octoihul slav (partea I) nu s'a tipărit la 1574—după cum afirmă d. Pascu, p. 176—ci la 1573, deoarece epilogul *Octoihului* sună: „eu păcătoșul diacon Coresi am tipărit această carte... de la facerea lumii în anul 7082 (5509 = 1573). S'a început a se tipări în luna lui Mai 12 zile și s'a sfârșit în luna lui *Octomvrie* 20 zile”. Or, atunci când Coresi a scris epilogul, cartea deja era tipărită; așa dar, epilogul a fost scris în *Octomvrie*, și deci 7082 se referă la acea lună.

De fapt, nu lipsa acestui raționament l-a determinat pe d. Pascu să scadă 5508, ci faptul că d-lui—a dovedit-o și o va dovedi de repetate ori—n'a aflat până acum că se scade și 5509.

Triodul slav—la d. Pascu, p. 176, No. 7—nu e tipărit la 1578, ci la 1577-1578, căci epilogul lui glăsuște: „eu... Coresi am scris aceste cărți... dela facerea lumii în anul 7086 (1578). Și s'au început a se scrie în luna lui August 24 zile și s'au sfârșit în luna lui Mart 26 zile”. Prin urmare, dacă *Triodul* a fost terminat la 26 Mart 1578, el n'a putut fi început decât în August al anului anterior, adică 1577.

D. Pascu (p. 177) afirmă fără nici un motiv—căci cea mai mică urmă de indiciu nu avem—că *Apostolul* slavonesc din 1563 ar fi fost tipărit cu cheltuiala lui Benkner.

D. Pascu (p. 177) deasemeni greșește afirmând că *Apostolul* românesc din 1563 ar fi fost tipărit cu cheltuiala tot a lui Benkner. Dimpotrivă, a fost tipărit

¹⁾ cf. Lucian Predescu, *Nistor și Oligorie Ureache*, în *Arhiva*, XXXVII (1930), No. 3 și 4, p. 184-193).

²⁾ Epilogul *Sbornicului* sună: „S'a început a se scrie în luna lui Iulie 12 zile și s'a sfârșit în luna lui Decemvrie 6 zile, în anul 7076”.

cu cheltuiala lui Farro Miklos (Cf. Bianu-Hodoș, *Bibl. veche rom.*, I, p. 51) *Tâlcul Evangheliilor* (1564), *Molitoenicul rom.* (1564), *Psallirea rom.* (1570), *Psallirea slavo-rom.* (1577), *Sbornicul slav.* (1568), *Octoiul mic slav.* (1578), *Evanghelia slav.* (1579¹) nu sunt tipărite cu cheltuiala lui Coresi — după cum crede d. Pascu, p. 178 — ci: *Tâlcul* (1564) cu cheltuiala lui Miklos (V. Bianu-H., *Bibl. cit.* p. 51); *Molitoenicul* (1564) cu a lui Miklos (V. Dr. E. Dăianu, *Un molitoenic calvinesc*, „*Răvașul*“, VI, 1908, p. 173); *Psallirea rom.* (1570) n'are nici un indiciu în acest sens; *Psallirea slavo-rom.* (1577) deasemeni n'are nici un indiciu; *Sbornicul slav.* (1568) deasemeni n'are nici un indiciu; *Octoiul mic slav.* (1578) n'are deasemeni nici un indiciu — îi lipsește chiar epilogul — *Evanghelia slav.* (1579) n'are deasemeni nici un indiciu.

Spune d. Pascu (p. 178): „*Evanghelia slav.* 1583 cu cheltuiala lui Petru Vodă”. Caut în Bianu-Hodoș, *Bibl.*, p. 99 și găsesc epilogul *Evangheliei*: „*Din porunca și prea luminatului Domn Io...² Voevod al întregii țări Ungro...³ de lângă Dunăre, fiul marelui Io Petru...⁴ Voevod, în primul an al domniei...*” Ce face d. Pascu? În *Ist. lit. cit.*, p. 177, reproduce numai ceea ce am subliniat noi, făcând legătură între cele două trunchieri. Așa că, i-a ieșit Petru Vodă!

Cea dintâi carte tipărită de Coresi nu e *Evanghelia* dela Brașov din 1560-61 — după cum afirmă d. Pascu (p. 178) — ci *Octoiul mic*, Brașov, 1557 (V. I. Bianu, *Comunicare, Anâl. Acad. Rom.*), după care urmează *Triod-Penticostarul* dela Târgoviște din 1557-58 (V. Bianu-Hodoș, *Bibl.*; A. Filimon, *Contribuțiuni*, „*Daco-romania*“)

Nu Coresi afirmă, în Predoslovie dela *Evanghelia cu învățătură*, 1580-81, că a tradus-o din „slavonește” (Cf. Pascu p. 181), ci Lucas Hirschel (V. Bianu-Hodoș, p. 91).

D. Pascu afirmă (p. 184), luându-se după Șt. Nicolaescu, *Coresi și familia sa*, Buc., 1909. că tipograful Coresi e acela care apare de repetate ori între 1527 și 1538 — în documente — și acela care a zidit o biserică denumită în 1544 „biserica lui Coresi” Pe lângă faptul că e prea mare distanță între 1527 și 1583 (ultima tipăritură a lui Coresi), pe lângă faptul că N. Hodoș, în *Prinos lui D. A. Sturdza* a dovedit că acel Coresi e tatăl tipografului nostru — lucru care d. Pascu nu-l cunoaște — dar însăși formula „biserica lui Coresi” (Cf. I. Bogdan, *Doc. și Regeste*) arată că acel Coresi din 1544 eră deja decedat. La sfârșitul studiului (p. 185), d. Pascu dă arborele genealogic întocmit de Șt. Nicolaescu. Dar e greșit, pornind numai dela premiza — fără a mai arăta alte motive — că d. Nicolaescu socoate pe Coresi dintre 1527-38 și pe ziditorul bisericii, drept tipograful-scriitor. Așa că, și concluzia d-lui Nicolaescu va fi greșită.

Lipsuri:

Pe lângă lipsurile cari reies din erorile arătate până acum, d. Pascu mai are numeroase lipsuri de importanță capitală. Voi semnala numai câteva.

D. Pascu (p. 172) nu cunoaște istoricul, edițiile, originalul slavonesc, necunoașterea limbii slavonești și românești de către traducător, influențele pe cari le-a exercitat *Evanghelia rom.* din 1560-61.

D. Pascu (p. 173) nu știe din ce limbă a fost tradus *Tâlcul rom.* din 1564.

D. Pascu (p. 173) nu cunoaște istoricul, orașul tipăririi — pe care ușor l-ar fi putut deduce — edițiile și traducerea din ungurește, făcută de Miklos, din *Agenda* lui Heltai Gáspár, a *Molitoenicului rom.* din 1564.

¹) Datele din paranteze sunt acele eronate, date de d. Pascu.

2. 3. 4. Lipsește în text.

D. Pascu (p. 173) nu cunoaște istoricul și asemănarea *Psallirei* rom. din 1570 cu cea slavo-rom. din 1577.

D. Pascu (p. 175) n'a putut deduce locul tipăririi și nu cunoaște istoricul și asemănarea *Psallirei* slavo-rom. din 1577 cu *Psaltirea* Voronețeană.

D. Pascu nu cunoaște de loc *Octoihul mic*, Brașov, 1557 (slav.).

D. Pascu nu cunoaște de loc *Triod-Penticostarul* slav. dela Târgoviște, din 1557-58.

D. Pascu (p.175) nu cunoaște istoricul și traducătorul *Evangheliei* slav. din 1562.

D. Pascu (p. 175-176) nu cunoaște locul tipăririi *Sbornicului* slav. din 1564, pe care l-ar fi putut ușor deduce.

D. Pascu (p. 176) nu cunoaște locurile tipăririi *Octoihului* slav. din 1573, *Octoihului* slav. din 1575, *Psaltirii* slav. din 1577, *Triodului* slav. din 1578, *Octoihului mic* slav. din 1578 și al *Evangheliei* slav. din 1579, pe cari ușor le-ar fi putut afla.

D. Pascu, în sfârșit, nu cunoaște de loc un *Octoih* slav. descoperit de d. Iorga în biblioteca lui Șaguna. Dacă d. Pascu s'ar fi străduit să deducă locul tipăririi la cărțile cari nu-l aveau indicat, Coresi ar fi luat alt aspect biografic, și mai clar, și mai amănunțit.

Cum a procedat d. Pascu în studiul despre Coresi? A reproduș epilogurile și predosloviile lui I. Bianu-N. Hodoș, *Bibl. veche rom.*, dar fără să citeze măcar o dată cartea de izvor. În colo, deși citează la „*Bibliografie*” câteva opere, nu le-a cercetat totuși, ci s'a mulțumit — după cum am spus — numai să reproducă din Bianu-Hodoș.

Prin urmare, studiul d-lui Pascu asupra lui Coresi e o compilație după un singur izvor, și greșită, și incompletă.

D. G. Pascu și „Notele pentru traducerea (?) Sintagmei lui Vlastares”.

Erori:

D. G. Pascu — în *Ist. lit. rom. se. XVI*, Iași 1921, p. 93 — utilizează pentru „Notele de pe redacțiunea slavă a sintagmei lui Vlastares” un singur izvor (de altminteri, singurul existent): I. Bogdan, *Glose române într'un manuscript slavon din sec. XVI*, în „*Conv. lit.*”, an. 24. Dar, nici pe acela nu l-a consultat cu atenție. Căci d. Pascu afirmă: „Bogdan nu spune dacă aceste „glose” sunt scrise de același mână cu care e scris și textul slav”. Greșit, deoarece I. Bogdan spune la p. 751 că textul slav și „glosele” românești sunt scrise de același călugăr moldovean.

Continuă d. Pascu: „După părerea noastră, aceste „glose” probează că scriitorul lor intenționa să facă o traducere românească a textului grecesc în redacțiune slavă”.

„Părerea” d-lui Pascu, ar fi fost de dorit să nu mai fi fost exprimată. Și iată de ce: din citatul de mai jos va reieși că autorul „gloselor” n'ar fi putut avea cutezanța să încerce o traducere a textului slavonesc, deoarece cunoștea rău această limbă; mai de grabă se pare că autorul „gloselor” a încercat să facă *exerciții de traducere*, prin „glosele” sale, a textului slav. Căci spune I. Bogdan: „glosarul” — autorul „gloselor” — *știa rău limba slavonă*, iar dicționare probabil că nu avea la îndemână; pe lângă aceasta, el avea să lupte cu dificultatea de a-și exprima cugetările sale într'o limbă a cărei literatură abia începuse. *Neavând o pregătire gramaticală serioasă, glosarul nu putea găsi toldeana echivalentele gramaticale române corespunzătoare celor slave*” (p. 474).

Așa dar, studiul d-lui Pascu asupra *Sintagmei lui Vlastares* e complectamente greșit.

D. G. Pascu și Codex Sturdzanus

Copiind *totul* din cartea lui B. P. Hasdeu, *Cuvenle den bătrâni*, vol. II, studiul d-lui Pascu despre Codex Sturdzazus are lipsurile numeroase și de cea mai mare importanță pe cari le are și opera lui Hasdeu.

Anume: pe lângă alte mărunte lipsuri, d. Pascu, întomai ca Hasdeu, nu dă conținutul diferitelor texte religioase cari compun *Codex Sturdzanus* și n'arată de loc influențele considerabile pe cari le-au exercitat aceste texte asupra poporului român, în obiceiurile, bisericile și cântecele lui. In schimb, d. Pascu insistă mult asupra diferitelor fenomene lingvistice ale acestor texte, cari, incontestabil, prezintă valoare, dar cu mult mai mult prezintă importanță să se cunoască subiectele și influențele exercitate de aceste texte religioase. Nu mai vorbesc, că fenomenele lingvistice expuse de d. Pascu, cu aerul autoritar de a fi ale d-sale, sunt de fapt *copiate* din *Cuvenlele* lui Hasdeu, numai că, pentru a nu se da de gol d. Pascu le-a mai inversat. Deci partea originală, cea filologică, care ar părea că rezidă la baza studiului d-lui Pascu, e *copiată* din altă parte.

D-l Pascu imparte textele Codicelui Sturdzan în texte rotaçizante și nerotaçizante, și nu pomenește de loc că acele texte au două nuanțe, ca subiect și idee: texte creștine și texte bogomilice. Referindu-ne la textele de față, nu ar fi fost de dorit ca d. Pascu să fi făcut o clasare după *nuanța* textelor și nu după limba lor?

D. G. Pascu și Istoria lui Herodot

D. N. Iorga descoperind ¹⁾ o *Istorie a lui Herodot*, o comentează astfel: e o copie din 1816 a originalului de pe la 1645, deoarece cuprinde pasagiul: „Cetatea Candiei, care nu o pot lua Turcii *acum*“. Or, Candia a fost asediată de Turci de 3 ori, conchide d. Iorga: la 1645, 1649 și 1667—1669.

Reproducând pe d. Iorga, d. Pascu—in *Ist. lit. rom., sec. XVII*, p. 97—găsește de cuviință să se arate istoric grozav și să conchidă: „a originalului *de pe la 1650*“. Observați siguranța? Și mai observați că d. Pascu, din spirit de contrazicere și de ură în contra d. Iorga, a mai născocit un atac turcesc, plasându-l *cam pe la?*... Mai mult: d. Iorga conchide, pe drept cuvânt, că acea istorie a lui Herodot a fost tradusă de Eustratie Logofătul. D. Pascu iar contrazice, și cu multă seriozitate o afirmă: „*Eu cred că trebuie să ne gândim mai degrabă la Neculai Milescu*“.

Va să zică, după d. Pascu, Milescu a tradus pe Herodot „*pe la*“ vârsta de 14 ani! De fapt, care a fost socoteala d-lui Pascu? Știind d-sa în mod greșit, că Milescu s'a născut la 1625 (vezi *Ist. lit. rom., sec. XVII*, p. 85), și-a făcut socoteala că, dacă ar admite anul traducerii fixată de d. Iorga, adică 1645, ar însemna că Milescu a tradus pe Herodot la vârsta de 20 ani. Așa că, d. Pascu a mai născocit un asalt turcesc *de pe la 1650*, ca să-i iese la socoteală.

D. Pascu ar fi ieșit cu fața curată, dacă, însă, d. P. P. Panaitescu—in *N. Spatar Milescu*, în *Mélanges de l'école roumaine eu France*, 1925, I ér partie — n'ar fi dovedit că Milescu s'a născut la 1636.

Cunoscând precizarea d-lui Panaitescu, d. Pascu a căutat în grabă să rectifice. Ș'atunci, a scris un articol — în „*Revista critică*“, 1930, No. 2, p. 97-98 — în care nici mai mult, nici mai puțin, creează al cincilea asalt turcesc, la 1668 —când ar fi fost tradus *Herodot*—ca s'o scoată la capăt cu imprudența săvârșită în *Ist. lit. rom.*

Așa dar, studiul d-lui Pascu asupra *Istoriei lui Herodot* e complectamente greșit.

¹⁾ Vezi, N. Iorga, *Herodot*, traducere românească publicată după manuscriptul găsit la mănăstirea Coșula, Văleni-de-Munte, 1909.

G. Pascu și Spatarul Neculai Milescu

Erori :

Pe profesorul lui Milescu nu-l chemă *Vlasios*, după cum greșit transcrie d. G. Pascu (*Ist. lit. rom. sec. XVII*, Iași, 1922, p. 86) după E. Picot, *Notice...*, Paris, 1883, p. 3 și nota 4, ci *Blassios*. Nu Ghiorghe (sic !!) Duca încredințează la 1658 o armată de 1000 oameni lui Milescu (Pascu, p. 86), ci Gheorghe *Ghica* (greșala d-lui Pascu provine tot din *transcriere greșită* după E. Picot, *op cit.*, p. 5—6).

Regele Franței n'a putut „*telegrația*“ lui De La Haye (Cf. Pascu, p. 87), deoarece pe atunci telegraful nu fusese inventat.

Milescu nu s'a întors la Moscova, din misiunea în China, la 16 Ian. 1678, (Cf. Pascu, p. 90), ci la 5 Ian. 1678. D. G. Pascu iar *copiază greșit* pe Picot, *op. cit.*, p. 24.

Nu în Dec. 1696 încredințează țării Ioan și Petru traducerea unor scrisori, lui Milescu (Cf. Pascu, p. 91), ci în Dec. 1694. D. G. P. iar *a copiat greșit* pe Picot, *op. cit.*, p. 34.

Asupra vieții lui Milescu, nu mai vorbesc că d. G. Pascu dă anul nașterii 1625, al morții 1714, când adevărul e 1636 și 1708—1709, că Milescu e fiul lui Gavril, când adevărul spune că e al lui Iene Postelnicul. Dar răspunzător de aceste greșeli nu l pot face, atâta timp cât rectificările s'au făcut posterior apariției cărții d-lui Pascu.

Asupra operelor lui Milescu.

Erori.

Am arătat mai sus, că d. prof. univ. G. Pascu nu știe, ceea ce știe ori-ce student de la istorie și română, sau chiar elevul superior de liceu, că din anul dela facerea lumii se scade când 5508, când 5509. Așa că, cu ocazia *Bibliei* lui Milescu (astăzi) dovedită a fi a lui Radu și Șerban Greceanu), văzând d. Pascu că pe titlul ei stă scris : „la anul dela facerea lumii 7197, iară dela spăsenia lumii 1688, în luna lui Noemvrie în 10 zile și mai știind d. Pascu că nu se scade decât cifra 5508, ce și-a zis? Dacă scad 5508 din 7197, iese 1689, nu 1688. Și, încredințat de solida sa cunoștință, a conchis d. Pascu: cu siguranță că Milescu a greșit, a făcut o socoteală proastă. Deci, să rectific pe Milescu. Zis și făcut. Așa că, în *Is. lit. d sale*, p. 93, d. Pascu a îndreptat pe 7197 a lui Milescu în 7196!

Mai mult: consecvent neștiinței sale, d. Pascu (p. 93) transcrie o notă a *Bibliei* astfel: „Și s'au început acest dumnezăesc lucru în luna lui Noemvrie, anul dela începutul lumii 7196 (=1688), și s'au sfârșit în Septemvrie anul 7197 (=1689)“.

Sumele dintre paranteze sunt făcute de d. Pascu. Așa dar, d. Pascu scade *numai* pe 5508; cât privește pe 5509, *d-lui* n'a dat nici o dovadă că are cunoștință de existența lui. De aci, concluzii total greșite, deoarece tipărirea *Bibliei* nu s'a făcut între 1688 și 1689, ci între 1687 și 1688. De alminteri, concluzia greșită și-o formulează d. Pascu în următoare propoziție: „Data de 10 Noembrie 1688 de pe copertă este deci data când cartea s'a pus supt (sic) tipar“ (p. 93). Observați siguranța stilului cu care d. Pascu își formulează „părerile“?!

Totuși, e de observat un lucru îmbucurător pentru d. G. Pascu: studiul *d-sale* despre Milescu cuprinde mai puține greșeli decât celelalte, deși — după cum am spus mai sus — ar fi trebuit să aibă multe erori, deoarece studiul cu-

prinde 12 p. Cauza însă e independentă de „știința” d-lui Pascu; cauza constată în faptul că d. Pascu n'a utilizat în studiul despre Milescu decât o singură lucrare,¹⁾ a lui E. Picot, pe care am citat-o dese ori, și pe care prof. dela Iasi a copiat-o cuvânt cu cuvânt, utilizând-o în întregime, și pentru viața, și pentru opera lui Milescu. Dar de câte va ori, d. Pascu a mai adăugat câte un cuvânt de la d-sa; atunci însă a făcut greșelile semnalate mai sus.

Studiul lui E. Picot e erudit, muncit și inteligent lucrat. Copiindu-l, d. Pascu a avut ocazia să se bucure de aceleași situații intelectuale. Dar, studiul lui Picot suferă de multe lipsuri, deoarece e scris în 1883. Deci, ca și Picot, de aceleași lipsuri va suferi și studiul d-lui Pascu, credinciosul copist. E un caz *analog cu chestiunea* biografiei lui Ureche, expusă mai sus.

Lipsuri :

D. G. Pascu nu dă nici o informațiune genealogică asupra familiei Milescu. Cauza trebuie căutată în faptul că d. Pascu, ca și la Gr. Ureche — după cum am arătat, — nu s'a străduit de loc să cerceteze prin colecțiile noastre de documente — și avem atât de multe! — ci s'a mulțumit cu comodul mijloc de a lua totul de agata din lucrarea lui Picot. Or, acesta ce putea da la 1883? Drept consecință, ce poate da și copietorul lui, d. Pascu?

Unde ar fi trebuit, cu alte cuvinte, să caute d. Pascu ca să dea o onorabilă genealogie asupra Mileștilor? In: Ghibănescu, *Surete*, vol. V, VI, VIII, X, XV, XVII, XVIII; Ghibănescu, *Ispisoace*, IV 2; Ghibănescu, *Divanurile domnești*, în „*Arhiva*” (Iași) pe 1921—22 și în extras; Iorga, *Studii și doc.*, VI 2; Iorga, *Ist. lit. relig. a Românilor*, Buc. 1904; Codrescu, *Uricariul*, I; *Creșterea Colecțiilor Acad. Rom.*, pe 1909; Zotta, *Știri nouă despre Movilești*, „*Arhiva Genealogică*”, 1913, p. 239; etc., etc. Dacă ar fi utilizat aceste izvoare, d. Pascu n'ar fi săvârșit greșala să afirme că N. Milescu e fiul unui oarecare Gavril, ci ar fi știut că e fiul lui Ieni (Iani) Postelnicul, pe lângă alte numeroase date asupra fraților și rudelor Spatarului, despre cari d. Pascu nu știe absolut nimic.

D. Pascu nu știe că din timpul lui Ștefan Gheorghe, 1653, până la 1658 (Gh. Ghica), Milescu a fost grămatic domnesc (Melchisedec, *Cronica Romanului*, II și *Uricariul* I). D. Pascu nu cunoaște conflictul lui Milescu ca M-rea Tazlău, în chestia unui țigan (*Arh. Ist.*, I).

D. Pascu nu cunoaște datele biografice pe cari le furnizează *Cronica* lui Ion Neculce asupra lui Milescu, între cari și onorurile și darurile pe cari le-a primit Milescu de la Împăratul Chinei, cu ocazia primei ambasade.

Asupra operilor lui Milescu. D. Pascu numai citează (p. 88) *Aritmetica* din 1672 a lui Milescu; nu cunoaște însă istoricul, conținutul și alte lucruri asupra acestei opere (v. amănunte în Picot, *op. cit.* 17, 46—47). D. Pascu nu știe despre *Culegerile de locuri din autori greci...*, că ele sunt traduse din grecește în slavonește la 1673 (Cf. Picot, p. 51). D. Pascu nu știe că *Argumentele că limba greacă...*, (Cf. Pascu, p. 96) sunt scrise după 1685, că au rămas în manuscris și dovezile că această lucrare e a lui Milescu (V. P. Vataman, *Nou despre Milescu*, în „*Arhiva*” pe 1921).

D. Pascu nu cunoaște de loc *Cartea hieroglifică hieratică* (v. Picot, p. 52).

D. Pascu numai citează *Prefața la istoria rusă*, fără a mai ști ceva (v. amănunte în Vataman, *op. cit.*).

D. Pascu nu cunoaște de loc *Traducerea* discursului din 1674 (v. Picot, p. 52).

¹⁾ D. Pascu mai citează la *Bibliografie* vre-o 3 studii, dar de o importantă secundară.

D. Pascu nu cunoaște de loc *Cronica pe scurt a Românilor*, care s'a publicat în diferite ediții și asupra paternității căreia a fost aprigă dispută între M. Kogălniceanu, Xenopol, Hasdeu, Iorga.

D. Pascu nu cunoaște de loc: *Cristofor Ignatie. Diarium* (v. Picot, p. 59—60).

D. Pascu nu cunoaște de loc traducerea după Kemeny, *Impărații turcești*, (v. Iorga, *Studii și doc.*, IX).

D. Pascu nu cunoaște de loc *Sfânta Sofia* (v. Picot, p. 51; Sbiera, *Mișcăr, culturale*).

D. Pascu nu cunoaște de loc *China supusă* (v. C. Erbiceanu, *China supusă, Anal. Acad. Rom.*)

D. Pascu nu cunoaște de loc *Descrierea Asiei*, care s'a publicat în întregime în englezește la 1919.

D. Pascu nu cunoaște traducerea în grecește a *Precuvântării* latinești lui Petru Gyllius (v. C. Litzica, *Catalogul manuscrisurilor grecești*).

D. Pascu nu cunoaște *Liturghia* Sfintei Paraschiva din 1660.

D. Pascu nu cunoaște studiul lui P. Vataman asupra *Rugăciunilor* dedicate Cneazului P. Mihailovici.

D. Pascu nu cunoaște *Istoria icoanei Sf. Maria* din 1655.

D. Pascu numai citează *Hresmologhiul*, dar nu știe nimic din istoricul, traducerea, conținutul lui. Și atâtea altele.

Așa dar, studiul d-lui Pascu asupra lui Milescu e o compilație după un singur izvor (E. Picot), și greșit, și incomplet.

D. G. Pascu și Gh. Șincai

Lipsuri :

D. Pascu nu cunoaște (în *Ist. lit. rom. sec. XVIII, Epoca lui Clein, Șincai, Maior*, Iași, 1927) severitatea și măsurile drastice pe cari le lua Șincai contra învățătorilor, pe când eră directorul școalelor românești (v. Tr. Popa, *Activitatea școlară a lui Șincai*, în „*Societatea — de — Mâine*“).

D. Pascu nu cunoaște primele conflicte ale lui Șincai cu episcopul Bob și imputările (scrisoare din 1787) pe cari i le-a făcut guvernul ardelenesc că se poartă necuviincios cu Bob (v. Pâclișanu, *Contribuții la biografia lui Șincai*, „*Adevărul literar*“, Cf. ibid. în „*Transilvania*“).

D. Pascu nu cunoaște conflictul tot de pe atunci (1787) al lui Șincai cu guvernul ardelenesc în privința predării limbii nemțești în școalele românești (v. Pâclișanu, *op. cit.*).

D. Pascu nu cunoaște acuzația lui Bob, că Șincai ar veni la școală bețiv, că-i imoral, etc., și ca Bob (la 24 Iunie 1794) cere înlăturarea lui Șincai din directorat, pe motivele de mai sus (v. I. Modrișan, *Înlăturarea lui G. Șincai din directorat, în Omagiu lui Iorga*; v. și Pâclișanu, *op. cit.*).

D. Pascu nu cunoaște: mărfuriile din 15 Iulie 1794 contra Șincai; că limba latină a fost predată de Șincai, în școlile românești, în limba românească, în loc de cea maghiară; că Șincai ar fi ascuns un dezertor la el (acuzația lui Bob; că Șincai a amenințat cu moartea pe Bob v. (Modrișan și Pâclișanu, *op. cit.*).

D. Pascu nu știe că subprefectul unghur l-a numit pe Șincai „câne de Horea“, „câne puturos de Valah“ și alte injurii. (v. Tr. Popa, *Un capitol zbuțuit din viața lui Șincai*, T.-Mureș, 1924).

D. Pascu nu știe că Șincai a fost închis la Aiud (v. Modrișan și Pâclișanu, *op. cit.*).

D. Pascu nu știe că Șincai (la 6 și 11 Sept., raport) a mai fost acuzat de

cuvintele: „dânsul (Șincai), chiar revoluția lui Horea fiind înăbușită, va răsurăți mai mult“. Că, imediat apoi, însuși acuzatorii lui Șincai au recunoscut că acuzațiile lor au fost o copilărie, dar că procesul, început, trebuie urmat (v. Modrișan și Păclișanu).

D. Pascu nu cunoaște intervențiile repetate ale lui Șincai de a fi pus în libertate, intervenții la cari au lucrat și frații lui, dar fără rezultat (v. Modrișan și Păclișanu)

D. Pascu nu știe că Șincai a fost condamnat să plătească speșele de proces (v. Modrișan); că, după ieșirea din închisoare, a fost nevoit, din cauza mișeriei, să ceară sprijinul chiar al lui Bob (v. Păclișanu). Și multe alte lipsuri mai mărunte.

Asupra operelor lui Șincai.

D. Pascu nu cunoaște conținutul important al *Abecedarului (A B. C. sau Alphant)*, Blaj, 1783). (Cf. Pascu p. 171).

D. Pascu nu cunoaște de loc *A. B. C. sau Bucovna*, Sibiu, 1783 (v. Bianu-Hodoș, *Bibl. v. rom., t. II*), probabil confundând-o cu primul.

D. Pascu nu cunoaște conținutul *Catehismului* (Cf. Pascu, 171).

D. Pascu (p. 171) nu cunoaște importanța *Istoriei naturii* și cât a împrumutat Șincai — în conpunerea acestei cărți — din tratatul lui Helmuth.

D. Pascu (p. 171) nu cunoaște conținutul important al *Epistolei* către Lipszky.

* * *

Cu G. Șincai, d. Pascu marchează un progres. Deși prezintă lipsuri multe și de reală valoare, studiul d-lui Pascu despre Șincai e superior celorlalte studii ale d-sale, prin aceea că a lucrat mai cu atenție, și deci n'are greșeli de seamă.

C o n c l u z i u n i.

Manualele de *Istorie a literaturii române* ale d-lui Giorge Pascu s'au dovedit a fi niște *simple compilații, uneori chiar după un singur izvor*, dar și acestea, și *eronate, și incomplete*.

* * *

Nu mai vorbesc că aceste manuale ale profesorului universitar ieșan sunt anacronice din punctul de vedere al științei. Căci, dacă ne-am opri asupra erorilor și lipsurilor pe cari le prezintă aceste manuale în raport cu descoperirile și precizările ulterioare făcute de istoria literă, atunci ar trebui să semnalăm de 3—4 ori mai multe greșeli și lipsuri decât am semnalat până acum. Dar, deși de aceste ultime erori și greșeli nu-l putem face răspunzător pe d. Pascu, totuși manualele d-sale de „Istoria literaturii române“ sunt niște studii anacronice, cărorora timpul le-a anulat ori-ce importanță și ori-ce utilitate publică. Până la o ediție a doua a lor, ele nu mai pot folosi deloc cititorilor.

Acestea-s „operile“ cu cari d. Pascu a candidat la art. 81, care i-a acordat postul de profesor universitar.

Lucian Predescu

DESPĂRȚIRI.

*Căzuse bruma 'n dimineața—aceia
Și plopii 'nvineșiseră de frig,
Aveau ceva câmpiile 'n trezire
Din frigul reveriilor lui Grieg...*

*Bolnavul soare—agoniza 'n ferestre,
Neliniște era 'n văduh și ger,
Insângerase iedera la geamuri
Și se 'nșirau cocorii pe sub cer...*

*Era senin și totuși, peste suflet
Nori grei și muși pustiul aplecau,
In zori era, dar par'că tot mai grabnic
In întuneric zorii se 'nnecau...*

*...Căzuse bruma 'n dimineața—aceia
Și se-afundau cocorii 'n zări pustii,
Pierdut, tot mai departe, aripi albe
Lung fluturau adio pe vecii...*

Dinu Soare

Leagăn mic.

Vin Caișii cu lumină
la ferestrele cu sbor,
Heruvimii din grădină,
seara, lunecă 'n pridvor.

Crini cu trâmbițe se-adună
lângă ușe câte doi,
și din piescii cu lună
se dau joș luceferi noi...

Și, tiptil, și crini și stele
și heruvi de borangic
intră 'n casa cu zorele
să te vadă, leagăn mic,

și să schimbe în grădină
un bordei de om calic,
pentru-un mugur de lumină
legănat în leagăn mic.

Radu Gyr

C R O N I C A

I N S E M N Ă R I

G. Călinescu: Viața lui Mihai Eminescu

Fără nici-un fel de exagerare, se poate spune despre cartea d-lui Călinescu un adevăr de toată lumea constatat: a însemnat evenimentul literar al anului. Anunțată prin câteva substanțiale capitole în „Viața Românească” și dinainte relevată elogios de critică, „Viața lui Eminescu” a constituit obiectul atenției unanime atât prin importanța subiectului, cât și prin personalitatea autorului care a știut — într’un scurt timp — să și cucerească în republica literilor, un loc de nimeni contestat. Calitățile scrisului d-lui Călinescu au fost, de altfel, de foarte timpuriu însemnate în această revistă, căreia i s’au impus dintru început cultura, gustul artistic și mai ales frumoasa civilizație și seriozitate scriitoricească a autorului.

Cartea d-lui Călinescu a putut deci înregistra un deosebit succes literar atât din partea criticii al cărui cor elogios abea de-a cunoscut câteva meschine note distonante, cât și a cititorilor cari s’au năpusit avid asupra primei biografii critice complete a lui Eminescu.

O dare de seamă asupra lucrării d-lui Călinescu, după ce s’au notat atâtea observații despre ea, nu mai este oportună astăzi. Caracterele fundamentale ale cărții au fost reliefate de atâția alții înaintea noastră, încât rândurile ce urmează, sunt amenințate cu reeditarea într’o altă formă a unor lucruri odată spuse.

Un singur merit deosebit ar putea recoliă recenzia noastră: o discuție critică a hățșului de fapte biografice, punându-ne sau nu de acord cu anume evenimente controversate din viața marelui poet. Pentru aceasta ni s’ar cere însă o știință „eminescologică” pe care — deși ne-am îngăduit altădată a scrie un studiu despre „Tradiționalismul lui Eminescu” destul de bine primit chiar de d-l Călinescu — mărturisim sincer că n’o avem. Singurul indicat să discute cu d-l Călinescu obscuritățile pentru noi, ale vieții lui Eminescu, este d-l G. Bogdan Duică. Vechiu cercetător al manuscriselor eminesciene, fericit descifrator al dificilei caligrafii a poetului, istoric literar cu adevărat „științific”, interpretator cu bun simț al operei poetului, d-l G. Bogdan Duică este — cum spuneam — singurul chemat să discute întrucât spiritul critic al d-lui Călinescu a se-

lectat din multimea datelor eminesciene pe cele juste. Ceeace de altfel d-l Duică va întreprinde în numărul nostru viitor pentru care ne-a făgăduit o dare de seamă asupra cărții în discuție.

Până atunci la observațiile făcute de atâția, să ni se dea voie să mai adăugăm câteva.

La sfârșitul „post feței“ sale, d-l Călinescu crede de datoria sa să mai vestească pe cititor că „*Viața lui M. Eminescu*“ nu este decât „*temelia pe care se ridică cercetarea asupra operei lui Eminescu și care va fi dată publicității chiar în cuprinsul acestui an*“. Discutând cartea d-lui Călinescu, critica — îmi pare — a trecut peste aceste rânduri de o importanță totuși capitală. Fiind doar o „temelie“, „*Viața lui Eminescu*“ nu putea fi judecată definitiv de cât după ce, apărând și studiul asupra operei, vom avea în față și corpul clădirii ridicat pe această temelie. E și firesc să fie astfel. Masca umană a lui Eminescu pusă alături de chipul lui artistic se vor lumina reciproc și abea în urmă, din suprapunerea lor, vom avea prilejul să extragem diamantul esențial al personalității sale. Multe din datele biografice raportate la operă și multe din operele eminesciene aplicate datelor se vor înțelege abea atunci și din această confruntare vor ieși desigur adevăratele valori ale operei lui Eminescu. Să așteptăm dar cu răbdare și legitim interes edificarea clădirii lucrării d-lui Călinescu și când palatul va fi pe deantregul construit, să revenim cu o dare de seamă completă și amănunțită, așa cum o astfel de operă o merită.

Atât în ce privește metoda acestei recenzii. Mai adăugăm o seamă de lucruri în legătură cu ultimul capitol al cărții, sintetica „*Mască a lui Eminescu*“. În numai patru pagini frumos înflorite cu imagini adânc grăitoare, d-l Călinescu a reușit să învieze la pidar, dar esențial, chipul uman al poetului Eminescu — scrie d-l Călinescu — a fost „*mai mult un exponent decât un individ*“, un coeficient social, o personalitate reprezentativă pentru neamul său, ci nu o existență pur subiectivă.

Considerăm observația aceasta drept cristalizarea unui adevăr axiomatic. Scrisul politic și social al lui Eminescu mai ales, ilustrează fără posibilitate de replică, afirmația. În studiul nostru asupra tradiționalismului eminescean, trăsătura aceasta a caracterului său ni s'a părut într'adevăr esențială.

Lipsa ironiei și spiritului sceptic — în aceleași scrieri politice — sunt iarăși note correlate cu non-individualismul poetului. Pentru a pleda cu atât entuziasm și violență tezele neamului său, Eminescu trebuie să se fi uitat pe sine, nevoile subiectivității sale stricte și să se fi simțit ca toți romanticii, o apariție mesianică. Senzația cufundării sale în marea românismului trebuie să fi însemnat într'adevăr „calitatea dominantă“ a spiritului său. Dar, după cum spuneam, vom reveni.

Al. Dima

**Primul buletin al societății de lectură
a elevilor liceului „Gh. Lazăr“-Sibiu**

Am urmărit totdeauna cu un deosebit interes activitatea societăților de lectură ale elevilor. Cândul nostru a prețuit această activitate mai mult chiar decât orele de curs; fiindcă am înțeles că în cadrul societății de lectură se întrunesc condițiuni pe cari se veritatea și didacticismul lecțiilor le elimină brutal. În locul rigidității programului analitic, domnește aci inegalata libertate a spontaneității creatoare. Elevului nu i se prescriu teme și nu i se impun anume lucrări. El se oferă singur, generos, întreg, sincer în tot ce sufletul său are mai bun, mai distins și mai personal. Dacă este vreun prilej în care individualitatea elevului să fie cu adevărat surprinsă, apoi pe acesta doar societatea de lectură ni-l dă.

Și totuși dela un timp, alături de atâtea binefăcătoare activități, instituția de care vorbim lăncezește și ea, agonizează, e considerată ca o neplăcută obligație pentru dascăli și elevi. Este adevărat. O parte din vină aparține cumplitelor vremi ce trăim, epocii distrugătoare de entuziasm, de avânturi idealiste. Menirea școlii e însă tocmai aceasta: să oțelească sufletele și să pregătească rezistența. Cu mai multă bunăvoință și înțelegere misionară, dascălimea și-ar putea împlini această datorie. Fără îndoială: Ministerul Instrucțiunii ar urmă să-și ofere ajutorul său și anume într'un mod foarte simplu: activitatea soc. de lectură să fie decretată obligatorie pentru elevi și profesori, iar orele de ședințe ale dascălului de l. română să intre înfegrant, în catedra lui, fără să i se mărească — bineînțeles — numărul orclor reglementare. Ar fi o soluție menită să mulțumească deplin pe profesori și să aducă o epocă de strălucire societăților de lectură, adevărate laboratoare pregătitoare de creatori culturali sau cel puțin de contemplatori ai fenomenelor culturale.

Fiindcă situația de până acum nu mai poate continua. Afară de cazul când voim să încurajăm nevroza sportivității nelimitate și să cultivăm în fiecare elev un campion al discului sau ringului.

Gândurile acestea ne-au fost prilejuite de apariția unui interesant buletin ce consemnează activitatea soc. de lectură a elevilor liceului „Lazăr“ din Sibiu.

Ceeace impresionează la prima lectură, e atmosfera de entuziasm cultural în care se scaldă atât cuvintele de prefață ale profesorilor — dr. I. Bunea, directorul liceului și Al. Dima, profesorul-președinte al societății — cât și rândurile elevilor. O înțelegere și justă prețuire a lucrurilor îți impun — din ambele părți. Îți dai de îndată seama că te afli în fața unei munci serioase și modeste. Ceeace — s'o recunoaștem — e o floare rară în vremea tuturor tarabelor „culturale“ de ocazie.

Ne mai uimește apoi talentul creator și spiritul critic de care dau dovadă elevii. Iată de pildă o armonioasă strofă din poezia, „Doinei“ iscălită de *Vuița Pavel* din cl. VII B, în care deși răsună evidente ecouri eminesciene și amintiri din Goga, se poate aprecia totuși unitatea compoziției și sinceritatea sentimentului :

*Sfânt cântec din timpuri trecute,
Tu basmul durerilor noastre,
Mai cântă-mi odată acuma,
Sub farmecul bolții albastre.*

Întâlnim de asemeni o altă strofă plină de tainice înfrorări mistice, iscălită *Roman Ștefan* din clasa VII A. :

*Un sloiu de ghiață-ți este trupul
Ș'un uragan a ta suflare,
O noapte! ai cuprins văzduhul*

Și n'ai aprins o lumânare,
 L-a cărei rază pămîntenii
 Cuprinși de marea înfiorare
 Să poată trece poarta vremii.

O cultură cu tendințe de adâncire, cu finețe de apreciere, cu stil substanțial și frază sonoră, dovedește *portretul lui Ilarie Chendi*, schițat de *Cioran Aurel* din clasa VII A.

Un caracter de o importanță deosebită îl înscrie *localismul* din care se inspiră o parte a activității acestei soc. de lectură. Elevii nu se interesează numai de valorile generale ale culturii noastre, ci dovedesc o atență grijă și dragoste pentru orașul în care trăiesc și învață. Întâlnim astfel în buletinul de față, o dizertație despre „*Sibiul cultural*” a alevului *Scorobef M.* cl. VII A. Sunt frumoase evocări din trecutul Sibiului românesc, de o valoare educativă remarcabilă pentru un centru minoritar mai ales.

Am finut să scriem aceste rânduri pentru a arăta elevilor atenția ce purtăm activităților de aleasă rodnicie pe acest tărâm.

M. Oslea

Cultură sau paradă ?

„Ceeace se simte și se respectă adânc”
 se pronunță arareori. Hebreii cei vechi n'aveau
 voe să pronunțe numele Dumnezeuului lor”.

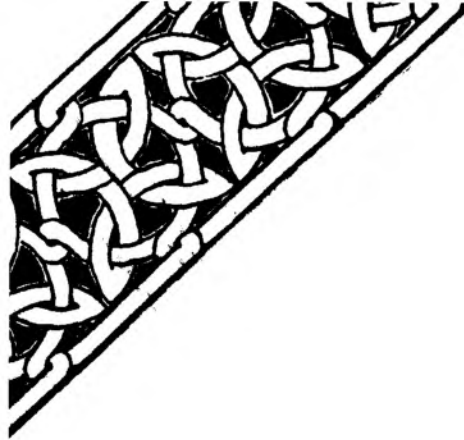
M. EMINESCU

Extrase dintr'unul din articolele de românesc bun simț ale lui Eminescu, rându-
 rile de mai sus ar trebui pătrunse de toți sgomotoșii agitatori — în numele culturii —
 ai spiritului nostru public. Scriindu-le pe scama naționalismului pe care fața blândă și
 delicată a temperamentului eminescian îl înțelegea ca pe un adevărat cult înconjurat
 cu devoțiune și fină discreție, vorbele poetului ar putea figură pe frontispiciul multor
 manifestări ale „culturii” noastre contemporane ca o rușinată protestare a decenții și
 străvechiului nostru simț de măsură.

Gândurile acestea ne-au fost prilejuite de felul cum anumiți „culturali” impro-
 vizaji, înțeleg încă — în provincie mai ales — *ființa și menirea culturii*. Pentru astfel
 de regisori ai „culturii”, vechea noțiune a nobleței omenești e regulat înjosită de o
 concepție cu totul străină ei, o adevărată mentalitate suburbană, o ridiculă pretenție a
 periferiei de a se ridică la nivelul centrului, un parvenitism cultural de cea mai odioasă
 speță. Cultura înțeleasă ca spectacol pentru mulțime, ca bălcu tricolor cu tarabe și
 muzici de reclamă, cu discursuri patriotarde și scamatori de vorbe în așteptare de re-
 compensate și distincțiuni oficiale, iată cum socotesc „culturalii” să realizeze opera de
 înălțare a neamului. Sgomotul și parada, reclama de tot felul izvorâtă din mentalitatea
 de histrion care invită mulțimea la spectacole „ne mai văzute, ne mai auzite și ne-
 întrecute”, sunt socotite de prozaice mediocrități — transformate în antreprenori de parazi
 culturale fără nici o afinitate cu valorile spirituale reale, — drept manifestări „culturale”.

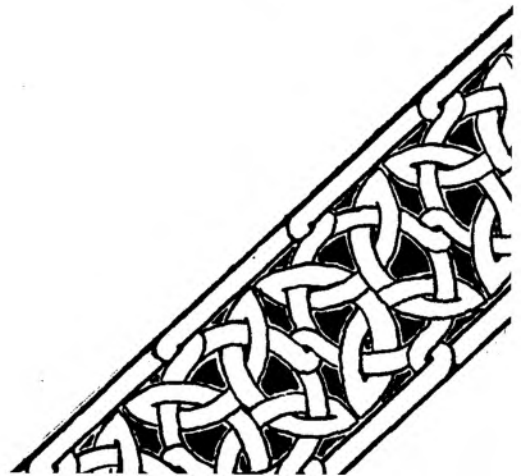
Preferim unei astfel de concepții despre cultură, sănătoasa și filosofica tăcere a
 bunului simț. Decât o „cultură” de paradă și bălcu tricolor, mai bine lipsa oricărei
 manifestări de acest fel; fiindcă nu trebuie, sub firma culturii, să înfățișăm mulțimii
 fapte ce sunt o manifestă și împudică înjosire a ei.

Al. Cerișan

UMBRELOR TUTULOR MORTILOR NOȘTRI
DIN RĂZBOI—BIRUITORI AI ÎNLĂNȚUI-
RIILOR VIEȚII PĂMÂNTEȘTI, ORI JERT-
FITORI ÎNDURERAȚI ȘI FĂRĂ DE VOE AI EI,
SUPRAVIEȚUITORILOR CIUNȚIȚI ORI ÎNCRE-
STAȚI DE ÎNFRUNTĂRILE MORTII, ÎNFLĂ-
MÂNZIȚILOR, DEGERAȚILOR, ÎNDURĂTORI-
LOR DE BOALE, ȘI TUTULOR CINSTIȚILOR
JERTFITORI DE BUNURI PĂMÂNTEȘTI ȘI O-
MENEȘTI PENTRU O ROMÂNIE ÎNTREGITĂ,
CURATĂ ȘI UNITĂ:

ÎNCHINĂM FĂRĂMA DE TRUDĂ A CELOR
ZECE ANI AI „DATINEI“.

29 Iulie 1917
Valea Cașinului.

Unul... dintre cei mulți, căzuți
în pretutindenea pământului românesc
ca jertfa să nu-i fie
nici zadarnică
nici uitată
nici întinată.